

Et par prospekter fra nogle af Holbækegnens større gårde

Af Jørgen Ablefeldt-Laurvig

Nutiden er overordentlig forvænt med bindstærke værker om de mest forskelligartede emner. Iblandt de større udgivelser, som er fremkommet inden for de seneste 75 år, er der adskillige, som har taget fat på at popularisere livet på slotte og herregårde og viderefotælle om dagliglivet, som det levedes engang, da der var mange mennesker beskæftiget på de store gårde.

Sådanne udgivelser har forbavsende nok ikke traditioner, som rækker langt bag ud. De første beskrivelser kom i 1700-tallet, da præsten Erich Pontoppidan samlede materiale sammen og fik udgivet »Pontoppidans danske Atlas«. Her er der beskrivelse af mange af de gamle gårde og lidt om de familier, hvis navne knytter sig særligt til de pågældende lokaliteter. Desværre er der kun sjældent billeder af, hvorledes de pågældende steder så ud. Dette har muligvis været med til, at der i begyndelsen af forrige århundrede opstod et vist behov for et bogværk med beskrivelse af nogle af landets herregårde. Dette kan igen have inspireret nogle af datidens historikere og en enkelt kunstner til at gå i kast med opgaven og foretage et samarbejde, som mandede ud i »Prospekter af danske Herregaarde«, som så igen blev efterfulgt i begyndelsen af dette århundrede af »Danske Slotte og Herregaarde«. Eet enkelt vellignende prospekt ledsagede teksten i værket fra forrige århundrede.

Kunstneren var Ferdinand Joachim Richard, som fødtes på Brede i Lyngby. Han kom først i tømrerlære, men da det viste sig, at han

havde evner ud over det sædvanlige, kom han ind på modelskolen, hvor han blev undervist af G. Hetch. Her klarede han sig så godt, at han først vandt den lille sølvmedaille for senere at blive belønnet med den store sølvmedaille for sine arbejder. F. J. Richard viste sine evner ved at være en habil skildrer af topografi, og han valgte hurtigt at indflette herregårde i sine motiver. Han udstillede eksempelvis i 1842 et billede af Hvidkilde ved Svendborg og i 1845 et tilsvarende af Egeskov ved Kværndrup.

Hans tidlige billeder er oftest skildringer af herregårdsbygninger og deres omgivelser, kun med meget få eller ingen personer indflettet til at gøre motivet lidt livligere. I mange tilfælde har det været muligt for ham at afsætte billederne på de pågældende steder, som skildredes på lærredet. Disse billeder kom til at danne forlæggene til de stik, som kom i det nye værk »Prospekter af danske Herregaarde«. Bogværket udkom i hefteform i årene 1844 til 1868.

Ser man billedmaterialet igennem og ser på de enkelte herregårde, er der som nævnt kun få personer med på de tidligste malerier, men det ser ud til, at der lidt efter lidt kommer flere og flere med på hvert enkelt maleri, så mange, at det næsten virker påfaldende. Noget leder tankerne hen på, at de enkelte billeder må være bestillingsstykker til de pågældende godser.

Teksterne til de små tynde hefter, som værket kom i, blev i begyndelsen skrevet af Thyge Alexander Becker. Han blev født på herregården Tirsbæk ved Vejle, som han en tid var ejer af efter at have arvet den efter sin fader. T. A. Becker var magister i historie og havde derfor den bedste baggrund for at kunne skrive en tekst om de enkelte ejendomme, noget han også gjorde i bindene 1 til 8. Becker blev afløst af en anden med herregårdsbaggrund. Det var Carl Emil Secher, født på Williamsborg i 1824. Også han skrev om historiske emner, men eftertiden har ham i knap så positiv erindring som Becker, da Sechers forfattervirksomhed var meget præget af et indædt had til enevælden, og hans synspunkter dukkede op i tide og utide i hans forfatterskab.

Det må have været et ønske i samtiden, at disse tre unge mænd gik sammen om udgivelsen og videreførelsen af et herregårdsværk. Deres fælles baggrund, at de kom fra nogle af de store steder, har nok været

Fig. 1. Hagedstedgaard. F. J. Richard. Agnes Guldbrandsen fot.

med til, at de har haft en fornemmelse af, at et sådant projekt var der muligheder i. Eftertiden kan fortælle, at det efter en måske lidt træg start kom på mode at være med i dette værk, og at det gav andet end blot penge for ophavsretten til kunstneren F. G. Richard, vidner eksempelvis de mange billeder af Tranekær om, som alle var ens. Der var i midten af forrige århundrede fem sønner på Tranekær, og efterhånden som de blev gift og flyttede hjemmefra, fik de et af Richards malerier af det fædrende hjem.

Også Holbækegnens mange herregårde kom i »Prospecter af danske Herregaarde«, og på nogle få billeder er man så heldig endnu at have en viden, om hvem de enkelte personer er. På Hagedstedgård har man været så forsynlig bag på et af stikkene fra herregårdsværket at notere de fleste af de pågældendes navne.

Caspar Holten Grevenkop Castenskiold, som på det tidspunkt, billedet blev malet, var ejer af Hagedstedgård, var født 1. april 1809 på

Frederikslund ved Slagelse. Han var opkaldt efter sin fader, der foruden at være ejer af Store- og Lille-Frederikslund også var ejer af Hørbygård.

Kammerherre C. H. Grevenkop Castenskiold blev ejer af Hagestedgård i 1854, og det må nok anses for at være rimeligt at formode, at netop forlægget til dette stik blev malet i anledningen af tiåret for C. H. Grevenkop Castenskiolds overtagelse af godset. I denne fredelige sommeridyl ses ejeren i forgrunden, flankeret af sin hustru Cathrine Marie Louise og deres mindreårige datter Cathrine Hansine kaldet »Nini«. Sammen med disse ses frøken Grethe Hedemann, som var en art selskabsdame i huset. Det er endvidere noteret, at hunden »Fille«, som hun står og klapper, og som man på denne måde kommer til at lægge mærke til, var en gave til C. H. Grevenkop Castenskiold fra hans gode ven Frederik greve Dannemann på Aastrup. Hunden hed »Fille« efter den ædle giver.

I baggrunden er endnu en gruppe personer. Her ses i midten en af husets døtre – der var fire – den Alvilda, der senere blev gift med en slægtning, Carl Henrik Tuerecht Castenschiold af Borreby-linien, som staver navnet noget anderledes. Alvilda er omgivet af nogle venner, de to frøkener Zachariae, hvoraf den ene, Frederikke, blev gift med Frederik Christian Rosenkrantz Scheel til Ryegård i Hornsherred.

Husenes udseende er bemærkelsesværdige. Deres udseende kunne man jo formode ikke ville ændre sig meget i de mellemliggende år, men kunstneren har tilladt sig at gøre dem en del højere og smallere, end de er nu. Man får muligt derved en fornemmelse af at være gæst på et sted af umådelig ælde, da gavlene på gotiske huse jo netop har et sådant opknebt udseende.

Beklageligvis vides det ikke, hvor selve maleriet befinder sig i dag, men det fortræffelige stik giver et glimrende indtryk af en velholdt ejendom i en fredfyldt epoke.

Også Eriksholm er iblandt de herregårdsbilleder, hvor der er adskillige personer på maleriet. Ejeren var i eftersommeren 1860, da billedet må formodes at være malet, kammerherre Christian Frederik v. Holstein, som blev gift med arvingen til Eriksholm, Engelbrechtine Ma-

rie f. Jacobsen i 1828. (Se »Fra Holbæk Amt 1984«). Ægteparret, der var barnløst, synes at have været overmåde gæstfri over for kammerherrens slægtninge, der dels boede på Eriksholm i meget lange perioder dels boede i en ikke for lang afstand derfra.

På Eriksholm-billedet er de mange personer delt op i fire grupper. Kammerherren havde mange slægtninge, og skulle de alle med anbragt inde på stranden, ville billedet nok have mindet om »Amerikabådens farvel« med den store robåd i forgrunden.

Oppe lige foran huset på havetrappen står der fire personer; de skulle i henhold til en gulnet lap papir være kammerherrens fætter, overpostamtdirektør Ernst Friederich fra det danske overpostamt i Lübeck og hans kone Ida Elmine Rosalie f. Wulff. Sammen med disse ses kammerherrens yngste broder Frode Hjalmar, som var toldforvalter i Frederikshavn tillige med hans anden hustru Maria Frederikke, f. Uldall. Toldforvalterens sønner er ude i bådene.

Inde på land står der en gruppe mennesker. Det er kammerherrens ældste broder, Andreas Henrik, som var postmester i Svendborg og tillige kammerherre. Ved hans side ses hustruen Henriette Marie, f. Olivarius med deres tre børn, Louise Fernanda, Adelheid Maria og Henning Christopher.

Størst opmærksomhed tiltrækker den store robåd, der i henhold til gartner N. P. Andersens dagbogsoptegnelser hed »Havens Eie«. Her ses i bådens agterstavn, centralt placeret i maleriet kammerherren og kammerherreinden samt deres hund. Roerne ved årene har antagelig været den ovennævnte gartner Niels Peter Andersen, som kom til Eriksholm i 1858, samt hans uundværlige havekarl, som kun kendes ved sit fornavn, Niels. I bådens stævn står i en hvid kjole niesen Marie Abigale v. Holstein og hendes fætter Henrik Vilhelm, som må have været en af kammerherrens yndlinge, da ægteparret adopterede ham i en ung alder. Endnu et barn ses i båden, men hvem han er, vides ikke.

I den mindre båd med sejl ses endnu to af familien, hvor i det mindste en af de unge mennesker må have stået kammerherrens meget nær. Det var nevøen Frode Otto Julius, hvis bryllup blev afholdt i Ågerup kirke i 1870. Sammen med ham er i båden broderen Frederik Christian.

Fig. 2. Eriksholm. F. J. Richard. Agnes Guldbrandsen fot.

Med så mange af kammerherre Christian v. Holsteins nærmeste familie på samme billede må det være nærliggende, at man her har haft en glimrende gave til v. Holstein's 60-årsdag den 10. marts 1862. Hvad der så er blevet af billedet, efter at Eriksholm blev solgt ved auktion i 1878, er ikke til at vide, men det giver et godt tidsbillede samtidig med, at det indeholder topografi og bygningshistorie.

Det er sandsynligt, at de mange malerier, som Ferdinand Joachim Richard malede til dette nye herregårdsværk, har haft en lige så stor persontilknytning til de andre godser, som i de to eksempler, der er nævnt her, men i de fleste tilfælde er disse oplysninger nok gået tabt for eftertiden.